

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора Вінченка Ігоря Івановича на дисертаційну роботу Кацана Андрія Михайловича на тему: «Інвестування розвитку агропромислових підприємств», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Становлення економіки України та адаптація її до світового економічного простору потребує нових підходів до оптимізації процесів інвестування, формування, надходження та використання інвестиційних ресурсів. Обсяги та ефективність інвестування виступають одним із найважливіших факторів розвитку в умовах звужування можливостей використання пріоритетів економічного розвитку, що вимагає постійних досліджень факторів прискорення економічної динаміки, адекватних існуючому стану світової економіки. Численні теоретичні наукові напрями інвестиційної діяльності формуються на основі переосмислень теоретичних знань, інтегруючих інвестиційні теорії вчених багатьох поколінь.

Новітні реалії висувають комплекс питань, пов'язаних з необхідністю активізації інвестування ефективного інноваційного розвитку в нових умовах динамічного ринкового середовища з огляду на посилення конкуренції та розвиток глобалізаційних процесів. Незважаючи на численні дослідження, невирішеними залишаються питання удосконалення процесів забезпечення інвестування підприємств на основі спрощення процедур і процесів надходження інвестиційних ресурсів у поєднанні із розробкою ефективних механізмів активізації інвестиційного розвитку підприємств, розроблення методології оцінювання доцільності та ефективності інвестування напрямів діяльності, потребують удосконалення типологія проблем залучення інвестицій та фінансового забезпечення інвестування підприємств. Відтак, актуальності набуває розроблення цілісної, теоретично та методологічно

обґрунтованої системи інвестування розвитку агропромислових підприємств, яка охоплює відповідні механізми та інструменти.

Підтвердженням актуальності дисертаційного дослідження є і те, що воно виконувалось у межах науково-дослідної роботи економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету «Розробка заходів з підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, раціонального використання виробничого і трудового потенціалу, фінансових, кредитних, інвестиційних та інформаційних ресурсів, запровадження ефективного менеджменту, застосування передових досягнень в обліку та аудиті» (номер державної реєстрації 0110U0050564), в рамках виконання якої автором розкрито сутність, проаналізовані та виявлені тенденції інвестування та кредитування агропромислових підприємств; «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0110U007032), де автором обґрунтовано механізми активізації та прогнозування інвестування розвитку агропромислових підприємств.

Означене дозволяє зробити висновок, що опонована дисертаційна робота вирішує проблемні питання, які є актуальними для агропромислових підприємств.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, авторефератом та опублікованими автором науковими працями дає можливість визначити, що наукові положення, висновки і рекомендації є обґрунтованими та достовірними, належать здобувачеві і є його науковим доробком.

В основу дослідження покладено вивчення достатньої кількості праць провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників, застосування різноманітних методів економічних досліджень, наукові припущення та

твердження ґрунтуються на загальнонаукових і економічних методах пізнання, достатньої апробації результатів дослідження та їх впровадження.

Для досягнення поставленої в дисертації мети та реалізації її завдань здобувачем використано загальнонаукові та спеціальні методи досліджень: абстрактно-логічний (при вивченні сутності інвестування розвитку, формулюванні теоретичних узагальнень і висновків); монографічний (при вивченні процесів інвестування та виявленні зв'язків їх розвитку); статистико-економічний (при порівнянні, групуванні емпіричних показників, виявленні особливостей інвестиційного процесу); ряди динаміки (при дослідженні показників у часі); графічний (наочне відображення результатів дослідження); розрахунково-конструктивний (при визначенні сценаріїв розвитку з урахуванням зміни впливу факторів); економіко-математичного моделювання (при прогнозуванні ефективності інвестування розвитку). Достовірність отриманих результатів, висновків та пропозицій підтверджується проведеними розрахунками і значним обсягом емпіричного матеріалу, поданого у роботі.

Інформаційно-аналітичною базою дослідження виступили законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні та вибіркові матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Хмельницькій області, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Департаменту агропромислового розвитку Хмельницької обласної державної адміністрації, рейтинги міжнародних та вітчизняних організацій, відомості річної та оперативної звітності агропромислових підприємств, практичний досвід роботи автора у здійсненні процесів інвестування та банківського кредитування.

Використання різноманітних методів та інформаційної бази даних в процесі дослідження обраної теми дало змогу дисертанту розв'язати поставлені завдання та сформулювати обґрунтовані висновки.

Дисертація за змістом, сутністю, структурою та оформленням повністю відповідає вимогам до дисертацій економічного профілю на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, які визначені уповноваженим органом з атестації кадрів вищої кваліфікації, містить анотацію, вступ (с. 23-35), три розділи (с. 36-412), висновки (с. 413-420), список використаних джерел (с. 421-465), додатки. Дисертаційна робота Кацана Андрія Михайловича характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення, й наведено інформацію стосовно апробації та оприлюднення в публікаціях результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретичні підходи до визначення сутності інвестування розвитку агропромислових підприємств»** узагальнено теоретичні засади та визначено зміст інвестування розвитку агропромислових підприємств; виділено чинники, ідентифіковано джерела та особливості інвестиційного забезпечення діяльності агропромислових підприємств; синтезовано й сформовано науково-методичні підходи до оцінювання ефективності інвестування розвитку підприємств.

У другому розділі **«Сучасний стан інвестиційної діяльності агропромислових підприємств»** розкрито тенденції інвестиційної діяльності в Україні; проаналізовано сучасний стан та структурну динаміку, джерела інвестування агропромислових підприємств; узагальнено традиційні та новітні підходи до визначення ефективності інвестування і кредитування.

У третьому розділі **«Механізми активізації інвестування розвитку агропромислових підприємств»** здійснено імітаційне моделювання інвестування розвитку підприємств, їх групування, кластеризацію, а також запропоновано механізми активізації інвестування й підвищення інвестиційної привабливості підприємств, здійснено прогнозування

ефективності інвестування розвитку агропромислових підприємств, а також розроблено систему економічного захисту результатів інвестиційної діяльності, яка дозволяє, у кінцевому варіанті, досягати ефекту синергії.

У висновках узагальнено результати дослідження відповідно до мети та завдань дисертаційної роботи.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Наукова новизна викладена у дисертації системно і послідовно, є результатом проведення власних наукових досліджень. До основних положень, що формують наукову новизну та особистий внесок автора слід віднести розробку, удосконалення й поглиблення теоретико-методологічних та практичних положень і рекомендацій з питань інвестування розвитку агропромислових підприємств, а саме:

уперше: сформована методологія дослідження, в основу якої покладено імітаційне моделювання оцінювання ефективності інвестування розвитку агропромислових підприємств, поведінка яких залежить від випадкових факторів через декомпозицію об'єктів інвестування та інвестиційних процесів на основі динамічних рядів показників інвестиційного процесу, кількісного визначення єдиного інтегрального коефіцієнта інвестиційних ризиків для порівняльного аналізу обсягів інвестування та виявлення джерел залучення необхідних коштів для перспективних напрямів розвитку;

удосконалено:

- сутність інвестування розвитку агропромислових підприємств як системи дій залучення реальних та потенційних внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів, джерел, важелів і заходів впливу на заданий перебіг інвестиційних процесів у часі, що призводить до якісних, кількісних і структурних змін виробничо-економічної діяльності агропромислових підприємств на інноваційній основі, досягнення високої результативності, вирішення проблем і означення стратегічних пріоритетів інвестування;

- організаційно-економічний механізм активізації інвестування розвитку агропромислових підприємств розкрито як сукупність заходів та інструментів стимулювання залучення бюджетних, прямих іноземних, кредитних та інших інвестиційних джерел на основі використання постійно поновлюваної платформи інвестиційної інфраструктури, врахування впливу чинників на ефективність інвестиційних процесів, прийняття виважених інвестиційних рішень щодо обсягів, підходів, форм і спрямованості інвестицій відповідно з потребами і стратегічними інтересами зацікавлених осіб з метою підвищення інвестиційної привабливості підприємств;

- прогнозування показників інвестування розвитку агропромислових підприємств на основі трендів та рівнянь залежності результативної ознаки від факторних, що дало змогу обчислити можливі розміри прибутку агропромислових підприємств у розрахунку на одиницю інвестованих коштів та рівень рентабельності операційної діяльності агропромислових підприємств у розрізі кожного з чинників за песимістичним, найбільш ймовірним та оптимістичним сценаріями розвитку;

дістали подальшого розвитку:

- концепція інвестування розвитку агропромислових підприємств, яка у загальноекономічному аспекті розглядається як система взаємопов'язаних засобів державного регулювання та інфраструктурного забезпечення створення належних умов для закріплення на законодавчому рівні принципів здійснення інвестиційної діяльності для забезпечення потреби в необхідних обсягах інвестиційних ресурсів та джерел, які можуть бути залучені у пріоритетні напрями діяльності на основі впровадження ефективних механізмів захисту інвестицій та задоволення інтересів зацікавлених осіб;

- аналітичне забезпечення виявлення тенденцій зростання обсягів інвестицій та закономірностей їх спрямування у сфері економічної діяльності, обґрунтування структурних пропорцій та зростання частки власних коштів підприємств, зменшення частки коштів держбюджету, кредитів банків та інших позик у процес інвестування, урахування

недостатнього припливу іноземних коштів, охоплює підходи до збільшення обсягів інвестування в матеріальні активи, дає можливість окреслити структурні зміни щодо зростання інвестування в нематеріальні активи, дозволяє виявляти особливості та спільні риси формування структурних пропорцій, здійснювати порівняльну оцінку раціональності формування обсягів та структури інвестицій за напрямами, джерелами, активами, розмірами підприємств за видами економічної діяльності;

- обґрунтування диверсифікації джерел інвестування розвитку підприємств, особливістю якого є урахування випадкових коливань обсягів та ефективності і відповідно ризиків інвестування. Факторами цих видів ризику обрано такі показники, як питома вага інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство у загальних інвестиціях, валова продукція сільського господарства у розрахунку на одиницю інвестованих коштів, чистий прибуток у розрахунку на 1 гривню інвестованих коштів та термін окупності. Використання такого підходу дозволяє отримати уточнені рівні природно-кліматичних ризиків у вигляді випадкових і непередбачуваних коливань урожайності, а порівняння з результатами оцінювання ризиків об'єктів дозволило стверджувати, що виробничі ризики менші від інвестиційних;

- методологія побудови дендрограми подібності за чинниками та результатами інвестиційної діяльності підприємств, формування графу об'єднання за значущими ознаками кластеризації на основі дисперсійного аналізу, середніх значень ознак кластеризації та виділення шести кластерів, що дало можливість отримання ефекту від інвестиційної діяльності та вказує на найчисельніший за розмірами кластер, у якому найвищі за розмірами інвестиції на 1000 га агропромислових угідь і практично всі інші показники;

- системи економічного захисту суб'єктів інвестиційного процесу запропоновані для послідовного та інтенсивного залучення і мобілізації потенціалу інвестиційних ресурсів, визначені детермінанти формування та інструментарій економічного захисту результатів інвестиційної діяльності, що дозволяє досягати ефектів синергії забезпечення сталого розвитку та

зміцнення фінансово-економічного стану агропромислових підприємств.

Обґрунтування елементів наукової новизни і результатів дослідження наведені в дисертаційній роботі Кацана А.М. та винесені на захист, підтверджують відповідність висновків і результатів дисертації вимогам МОН України щодо вагомості їх новизни і достовірності.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та авторефераті. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені у 15 наукових працях загальним обсягом 4,71 друк. арк., із яких 7 статей, обсягом 3,54 друк. арк. опубліковано у фахових виданнях (у тому числі 4 публікації обсягом 0,88 друк. арк. у співавторстві), з них 3 статті внесено до міжнародних наукометричних баз, 1,13 друк. арк.) та 8 тез конференцій обсягом 1,17 др. арк.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Автореферат, написаний у науковому стилі, літературною мовою, згідно з поставленими вимогами, ідентично узагальнює та відображає основні положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації.

Теоретична та практична цінність результатів дослідження.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертаційній роботі обґрунтуванні теоретичні засади трактування сутнісних аспектів інвестування для оновлення матеріально-технічної бази, збільшення обсягів виробництва та реалізації, розширення видів діяльності та ефективного розвитку агропромислових підприємств; запропоновано концепцію інвестування та організаційно-економічний механізм активізації інвестування розвитку агропромислових підприємств; розроблена модель процесу імітаційного моделювання ризиків та прогнозування показників інвестиційної діяльності на основі їх трендів та рівнянь залежності результативної ознаки від факторних і оцінки ефективності використання внутрішніх, зовнішніх, іноземних джерел на

основі врахування вітчизняних та зарубіжних систем показників у розрахунку на одну гривну інвестованих коштів та рівень рентабельності операційної діяльності агропромислових підприємств за песимістичного, найбільш ймовірного та оптимістичного сценаріїв у розрізі кожного з чинників.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання її основних теоретико-методологічних положень і науково-практичних рекомендацій щодо інвестування розвитку агропромислових підприємств і знайшли практичне застосування при прийнятті управлінських рішень керівниками і фахівцями Департаменту освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації (№ 2592-41/2019 від 11.10.2019 р.); використовуються фахівцями відділу агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації Хмельницької області для оцінки альтернатив збільшення обсягів та підвищення ефективності інвестування агропромислових підприємств (довідка № 986/01-09/2018 від 28.11.2018р); прийняті до впровадження ТЗОВ ВКФ «Агро-Еко ХХІ» Кам'янець-Подільського району, Хмельницької області (довідка № 368 від 26.10.2017 р.); СФГ «С-Іванна» Дунаєвецького району, Хмельницької області (довідка № 56 від 03.04.2018 р.); ПАТ «Оболонь» (№ 260 від 13.11.2018 р.) та сільськогосподарським кооперативом «Летава» Чемеровецького району, Хмельницької області (довідка № 216 від 09.10. 2018 р.); використовуються в навчальному процесі Подільського державного аграрно-технічного університету (довідка № 71-01-523/2 від 14 серпня 2019 р.).

Зауваження щодо змісту дисертації та дискусійні положення.
Підкреслюючи наявні в дисертаційній роботі наукові та практичні досягнення, доцільно вказати на деякі дискусійні положення в ній:

1. У трактуванні сутності інвестування розвитку агропромислових підприємств (с. 20) як системи дій із залучення реальних та потенційних

внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів, джерел, важелів і заходів з урахуванням інституціонального і факторного впливу на заданий перебіг інвестиційних процесів, автор вказує мету досягнення високої результативності в разі координації та об'єднання зусиль підприємницьких структур, органів державної влади та місцевого самоврядування для вирішення проблем, однак це не відображено в механізмах (с. 180) активізації інвестування розвитку агропромислових підприємств.

2. Цілі та завдання інвестиційного забезпечення розвитку агропромислових підприємств показані в табл. 1.2, і першою виділена інноваційна мета вкладення у нематеріальні активи, що забезпечують розвиток науково-технічного прогресу та впровадження його досягнень у виробництво та соціальну сферу. У другому розділі автор аналізує, а у третьому – прогнозує матеріальні та нематеріальні активи, проте відсутні розрахунки інвестування розвитку соціальної сфери.

3. Автором дана змістовна характеристика інвестиційної діяльності ТОВ «Оболонь-Агро» Чемеровецького району Хмельницької області, яка включає визначення ефективності інвестування і конкурентоспроможності бізнесу на основі горизонтального аналізу активів і пасивів, фінансових результатів і рівня рентабельності за вітчизняною і зарубіжною системою показників (с.109-125), однак вважаємо, що значно вищий ефект результати дослідження могли бути досягнуті при порівнянні підприємств, які є різними за розмірами.

4. Проведений аналіз згідно даних таблиці 2.28 обсягів надання банками кредитних ресурсів в економіку України у розрізі видів валют і строків погашення, реально підтверджує стагнацію кредитного ринку практично за останні п'ять років, а тому доцільно було б запропонувати шляхи активізації банківського кредитування агропромислових підприємств.

5. У третьому розділі автор наводить механізми розвитку інвестиційної діяльності: механізм активізації залучення інвестицій агропромисловими підприємствами; організаційно-економічний механізм інвестування

розвитку агропромислових підприємств; характеристику основних складових комплексного механізму залучення прямих іноземних інвестицій; структурні складові системи економічного захисту результатів інвестиційної діяльності аграрних підприємств, однак, вони є дещо розрізненими та неузгодженими, хоча повинні доповнювати один одного, а також не зовсім зрозуміло як робота цих механізмів вплине на обсяги інвестування розвитку агропромислових підприємств.

6. Вважаємо, що детальніше потрібно було б розкрити заходи щодо збільшення обсягів інвестування розвитку агропромислових підприємств у коротко-, середньо- і довгостроковому періодах.

7. В роботі зустрічаються повторення окремих термінів, таких як агропромислові, аграрні, сільськогосподарські підприємства і т.п. без розмежування їх відмінностей по суті.

Але загалом, зазначені дискусійні положення та зауваження не носять принципового характеру, є власною позицією опонента, вони суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Структура роботи є логічною, цілком відповідає меті та завданням дослідження. Дисертація є завершеним науковим дослідженням виконаним на актуальну тему, в якому чітко викладені власні підходи і позиції щодо інвестування розвитку агропромислових підприємств, носить творчий характер, має наукову і практичну цінність та відповідає чинним вимогам.

Дисертаційна робота Кацана Андрія Михайловича на тему: «Інвестування розвитку агропромислових підприємств» є цілком завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагоме теоретичне та практичне значення. За рівнем наукової новизни наведені у дисертаційній роботі результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 - «економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності), відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, які внесені постановами Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656 та від 30 грудня 2015р. № 1159, а її автор Кацан Андрій Михайлович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри економіки Дніпровського

державного аграрно-економічного університету І.І. Вініченко

Підпис д.е.н., проф. Вініченка І.І.
засвідчую:

Начальник відділу кадрів ДДАЕУ

 Т.М. Логожа